

Einar Arnórsson - Sambandslagafrumvarpið

(1908)

Útgáfa 1.0 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti afraksturs skönnunar á prentuðu eintaki af téðu riti. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið rafrænt eintak af því án endurgjalds.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó að stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Höfundur skjals þessa álitur að hvers kyns höfundaréttur á prentaða eintakinu sé útrunninn.

Hvers kyns höfundaréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Athugasemdir um þessa útgáfu

Skannað var eintak í vörslu Bókasafns Kópavogs.

Höfundur skjalsins: Svavar Kjarrval (svavar@kjarrval.is)

Sambandslagafrumvarpið.

1. Nafnið.

Margir hafa hneykslast á nafni því, sem haft er í 1. gr. frumvarpsins um sambandið milli Íslands og Danmerkur. Það heitir þar á dönsku „Det samlede danske Rige“. Á íslenzku er það kallað „Veldi Danakonungs“. Af nafni þessu vilja menn svo draga þá ályktun, að Ísland sé hluti af *Danmörku*, innlimað í *Danmörku* o. s. frv., og að Ísland geti því ekki verið fullveðja ríki, þar sem það sé hluti annars ríkis.

Út á við er „Veldi Danakonungs“ ein heild, meðan sömu stjórnarvöld fara með utanríkismálin fyrir bæði löndin. Þetta er þjóðaréttarhliðin á sambandinu. „Det samlede danske Rige“ og „Veldi Danakonungs“ er því rétt heiti og þarf engan að hneyksla. Benda má á öldungis samskonar úr lögum frá 21. des. 1867 um sambandið milli Austurríkis og Ungverjaland. Þar er sambandið kallað „hið austurríkiska veldi (Monarki)“, en lögin gilda þó fyrir bæði ríkin, því að það er sagt berum orðum í 1. gr. þeirra, að þau gildi fyrir Ungverjaland. Í sömu lögum er marginnis talað um „hina tvo ríkishelminga“, og „tvo ríkishluta“.

Þó er það ekki kunnugt, að sú skoðun hafi nokkursstaðar fest fót með ríkisréttar- eða þjóðaréttarfræðingum, að Ungverjaland sé ekki fullveðja ríki. Löndin eru í sambandi um konung, utanríkismál, hermál og nokkur fleiri mál. En í yfirskrift sambandslaganna er samnefnið að eins dregið af stærra ríkinu. En enginn maður er svo mikill orðhengill, að hann dragi nokkra ályktun þar af um réttarstöðu landanna.

Þetta heiti sambandsins út af fyrir sig sannar hvorki til né frá um réttarstöðu sambandsaðila. Ekki þarf konungsheitið heldur að sanna nokkurn hlut í þá átt. Sambandsríki *getur* verið fullveðja, þótt drottinn sambandsins hafi ekki tekið það upp í heiti sitt, og það getur líka verið ófullveðja, þótt það sé tekið upp í heiti sambandsdrottins. Hins vegar benda líkurnar í þá átt, að sá sambandsaðili eða sambandshluti sé fullveðja, er heiti hans er tekið í heiti sambandsdrottins. Á þessu hafa t. d. einstöku menn flaskað, að því er snertir Bretland og Indland, því að oft er talað um „The Indian

Empire“ (Indaveldi) og „The Empress (eða emperor) of India“ (Indadrottning, Indadrottinn). Af þessu hafa sumir ráðið það, að Bretland og Indland væri í persónusambandi, en það er ekki rétt.

Ísland er tekið upp í heiti konungs samkv. 1. gr. frv.. Þetta er gömul krafa af Íslands hálfu. Þjóðfundarmenn settu þetta í frumvarp sitt 1851 (2. gr.). Það, að Ísland er tekið upp í titil konungs, gefur líkur fyrir rikiseinkunn þess, fullveldi þess, en enga sönnun. Það hefir þó þýðingu allmikla, af því að það getur orðið til þess, að landinu verði veitt meiri eftirtekt en áður.

2. Fullveðja ríki.

Það hefir orkað mjög tvímælis, hvort Ísland yrði fullveðja ríki, ef frumvarp sambandslaganefndarinnar kæmist á. Sumir hafa sagt já við því, aðrir nei. Sem mótbára gegn fullveldi Íslands samkv. frv. hefir það verið haft, að frumvarp nefndarinnar kallast „*uppkast til laga*“. Milli ríkja gilda ekki lög, heldur sáttmálar („traktatar“). Þetta hafa jafnvel lögfræðingar hér sagt.

Við þetta er fyrst að athuga það, að frv. er eftir eðli sínu frumvarp til samnings milli Íslands og Danmerkur. Það sýna auk þess mörg ákvæði þess. Í 1. gr. er sagt svo, að þau mál verði sameiginleg, sem „*efter gensidig Overenskomst*“ (e: eftir samningi af beggja hálfu) verði ákveðin í lögum þessum. 9. gr. frv. öll sýnir þetta svo átakanlega, að enginn getur gengið þess dulinn. Þar er einmitt heimiluð uppsógn ýmsra atriða. Þetta er ein-kenni samninga, en gagnstætt hug-takinu „lög“. Lög má gefa til ákveð-

ins tíma, en þeim er ekki sagt upp. Löggjafarvaldið setur sjálft takmörkun inn í lögin, sem fólkið verður að beygja sig undir. Enginn íslenzkur borgari getur til dæmis sent alþingi tilkynningu um það, að frá ákveðnum tíma segi hann sig undan þeim lögum, er þingið hefir sett. Það væri þýðingarlaust, því að sá hinn sami maður yrði jafnt eftir sem áður dreginn fyrir lög og dóm til ábyrgðar, ef hann bryti lögin. Hann yrði blátt áfram *dæmdur eftir þeim lögum, er hann sagði upp hlýðni og hollustu*. Ef þetta væri eigi svo, þá væri öll eiginleg þjóðfélags-skipun óframkvæmanleg. — Samkv. 9. gr. frv. geta þar á móti hvorir um sig, Íslendingar og Danir, sér að vítalausu, sagt upp ýmsum atriðum samningsins. Þar skilur frumvarpið og önnur réttarákvæði. — Þar sézt það bezzt, að það er samningur.

Annað mál er það, að inn á við, á Íslandi og í Danmörku, verður sambandsgrundvöllurinn að birtast sem lög, svo að hann sé bindandi fyrir borgarana. Þetta gildir sem sé um alla þjóðarsamninga, ef þeir hafa einhverjar þær reglur að geyma, sem þess eðlis eru, að löggjafarvaldið þurfi að fjalla um þá. Þetta er nú svo hér. Sambandssamningur sá, sem hér er um að ræða, er sem sé þannig vaxinn, að hann hefir þau ákvæði að geyma, sem íslenzkt löggjafarvald þarf að gjalda samkvæði sitt, með öðrum orðum: *lögleiða* á Íslandi, svo að hann verði gildur fyrir íslenzku þjóðina. Í þessu sambandi verður hann *lög*. Sama er að segja um gildi hans fyrir dönsku þjóðina, að minsta kosti eftir skoðun

Dana. Frumvarpið verður því lög á Íslandi og í Danmörku inn á við, en milli Danmerkur og Íslands er það samningur, ef það verður samþykkt. Samskonar gildir um alla millirikja samninga, eins og áður er sagt. Stjórnarvöld ríkisins verða að birta þá eða löggjafarvaldið verður að samþykkja þá til þess að þeir verði bindandi fyrir þegnana.

Þess vegna er það, að samningar milli þjóða birtast oft í lagaformi. Þetta er t. d. svo um sambandið milli Austur-rikis og Ungverjalands. Þar kallast sambandsgrundvöllurinn lög (21. des. 1867), enda er það skýrt tekið fram af þjóðaréttarfræðingum, að samningar milli ríkja geti verið í lagaformi eða verið framkvæmdir með lögum (t. d. Jellinek, Die Lehre von Staatenverbindungen, bls. 230.).

Orðið „Statsforbindelse“ hefir mörgum verið illa við, og telja það ekki svara til orðsins „ríkjasamband“ í íslenska texta frumvarpsins. Þetta er líka misskilningur, því að danska orðið „Statsforbindelse“ er einmitt haft um samband tveggja eða fleiri fullveðja ríkja. Því segir Matzen í þjóðarétti sínum, bls. 51, að „Statsforbindelserne“ séu gagnstæðar „einingarríkjunum“ (Enhedsstaten). Til „Statsforbindelser“ telur hann því t. d. unionir“ (persónusambönd og málefnasambönd „realunionir“) svo sem Belgíu og Kongo, Austurriki og Ungverjaland, Noreg og Svíþjóð (fyrir 1905) o. s. frv. Þetta orð „Statsforbindelse“ er svo rúmt, að það nær yfir sambönd milli ríkja án þess að þar með sé ákveðið sagt um réttarstöðu þeirra í sambandinu, alveg á sama hátt sem hið samsvarandi þýzka orð (Staatenverbindung).

Þetta orð verður því engan vegin haft sem nokkur mótbára gegn því, að Ísland verði fullveðja ríki eftir frv.

Aftur á móti hefði orðið „Statsforbund“ verið rangt, því að það táknar eina tegund ríkissambanda, þar sem hver (eða hvor) aðili fer *sjálfur* eða getur sjálfur farið með öll sín mál; sendir sjálft konsúla, sendiherra til annara ríkja o. s. frv. En þetta gjörir Ísland ekki eftir frv. Nafnið „Statsforbund“ hefði því ekki svarað til sambandsins, verið rangnefni.

Þá er spurningin sú, hvort Ísland sé fullveðja ríki samkvæmt þessum samningi. Fullveðja er hver sá maður, sem ekki verður þvingaður til þess að gjöra meira en vilji hans er til, meðan hann brýtur ekki landslög og rétt. Hann gjörir sjálfur eða felur öðrum að gjöra samninga fyrir sig. Með öðrum orðum, samningsfrelsi hans er ótakmarkað innan þeirra vébanda, sem löggjöfin setur mönnum alment. Hann einn getur takmarkað sig. Þar á móti kemur það ekki til greina, hversu mikið hann kann að takmarka forráð sín, að eins að hann gjöri það sjálfur, en aðrir hafi ekki rétt til þess, svo lengi sem hann brýtur ekki landslög og rétt. Hitt er annað mál, hversu hagkvæmlega hann skipar málum sínum. Þótt hann sé óhagsýnn, og fé gangi úr greipum hans af þeim ástæðum, þá verður hann ekki ófullveðja. Það verður hann fyrst, ef hann er sviptur forræði mála sinna samkvæmt löggjöf og yfirvaldsráðstöfun, án þess að samþykki hans þurfi til þess.

Frumvarpið er gjört eftir samkomulagi beggja landa, og getur ekki fengið

gildi nema hlutaðeigandi löggjafarvöld samþykki. Því getur ekki heldur orðið breytt án samþykkis tilsvarendilöggjafarvalda, að þeim málum fráskildum, sem heimilt er að segja upp samkv. 9. gr. frumvarpsins. Án samþykkis Íslendinga verður sambandinu því ekki breytt að réttum lögum. Ef Ísland þar á móti rýfur samninginn í verulegum atvikiðum, þá kemur til álita að segja honum upp af hálfu Dana. Á sama hátt fer, ef Danir rjúfa hann. Ef um það væri að ræða, að halda ætti samningnum við með valdi, þá er auðvitað, að þeir mundu lúta í lægra haldi, sem máttarminni væru. En þetta raskar því auðvitað ekki, að Ísland sé fullveðja ríki samkvæmt samningnum.

Eftir skoðun Dana byggist samband landanna nú réttarlega á grundvallarlögum þeirra og stöðulögum 2. janúar 1871. Samkv. þessum siðarnefndu lögum hafa Íslendingar fengið nokkra sjálfstjórn. Danir settu þau einir án samþykkis Íslendinga, og telja margir þeirra svo, að Danir geti sjálfir tekið þessi lög aftur án samþykkis Íslendinga. Að því er til þeirra mála allra kemur, sem stöðulögin ná ekki yfir, þá þykjast Danir hafa rétt til þess að ráða þeim einir samkv. grundvallarlögum sínum. Ef frv. verður samþykkt, þá verða grundvallarlög Dana ekki framar réttarheimild fyrir Ísland, eins og þau hafa verið, að ætlun Dana, hingað til. Þau falla því alveg úr sögunni að þessu leyti. Þetta hefir líka próf. Matzen séð, eins og sézt af þeim fyrirvara, er hann setur, þegar hann ritar undir nefndarálitid. Hann setur þar þann skildaga, að á grundvallarlögum Dana verði gjörðar þær breyt-

ingar, sem óhjákvæmilega kynnu að leiða af samningnum. Og þær yrðu vitanlega allmargar.

Ýmsir halda því fram, að ríkisviðurkenningin til handa Íslandi af hálfu Dana sé fengin með því einu, að þeir hafi nú gengið til samninga við Íslendinga. Þetta er ekki rétt, því að vel má hugsa sér, að maður semji við mann, þótt hann telji sér að lögum einum réttinn. Slíkt er tilhliðrunarsemi frá sjónarmiði þess, er einn telur sig hafa rétt til að ráða. Danir skilja þetta líka svo, eins og sést af nefndarálitinu. Það er fyrst, er löggjafarvald Danmerkur hefir samþykkt frumvarpið, að viðurkenningin, rétturinn, er fengin, þó því að eins auðvitað, að Íslendingar samþykki fyrir sitt leyti á réttan hátt. Ef þeir gjöra það ekki, þá eru Danir vitanlega ekki lengur bundnir, því að frv. er *tilboð* frá þeirra hendi. Sama gildir auðvitað um Ísland, ef alþingi samþykkti, en ríkisþingið synjaði.

3. Sammálin.

A. a). Eftir samningsfrv. er konungurinn fyrst og fremst sameiginlegur (1. gr.). Þetta gildir ekki einungis um þann konung, sem nú er, heldur líka framvegis, því að 2. gr. frv. segir svo fyrir, að sú skipun, sem gildir um ríkiserfðir í Danmörku, skuli og vera gild á Íslandi. Konungssambandið er því fastákeðið milli landanna, að minsta kosti meðan afspringur Kristjáns konungs 9. er borinn til ríkis í Danmörku. Óánægja hefir ekki heldur heyrzt út af þessu ákvæði. Hitt hafa sumir ætlað, að Íslendingar hefðu ekkert atkvæði,

þegar gildandi löggjöf kynni að verða breytt í Danmörku um þessi atriði. Hafa þeir byggt það á því að svo stendur í 2. grein, að skipun sú, er *gildir* í Danmörku um ríkiserfðir o. fl. þar að lútandi, skuli einnig gilda að því er til Íslands kemur. Skýra þeir orðið „gildir“ svo, að það þýði bæði það, er nú gildir og það er síðar kunni að verða sett um ríkiserfðir. Þetta verður þó alls eigi leitt af orðalaginu. Það er aðgættandi, að um þetta eru skýr lagafyrirmæli í Danmörku (grvl. 1. gr. sem tekur upp 1. og 2. gr. ríkiserfðal. 31. júlí 1853). Ef í ráði væri nú, að setja lög um þetta, ríkiserfðirnar, og þau ættu að gilda líka á Íslandi, þá hefði vafalaust verið tekið öðruvísi til orða í 2. gr. frv., t. d. að skipun sú, sem kynni að verða sett í Danmörku um ríkiserfðir, skyldi einnig gilda á Íslandi. Og til þess að 2. gr. næði til framtíðarlöggjafar um þetta efni, þá þyrfti orðalag hennar að vera öðruvísi. Þetta sézt líka á danska textanum. Þar stendur að eins: „Den for Danmark gældende Ordning med Hensyn til Tronfølgen“ o. s. frv., en ekki: „Den for Danmark til enhver Tid gældende Ordning“, sem þó hefði þurft að vera eftir danskri málvenju til þess að ákvæðið hefði verið ótvírætt. Fyrir því má eins rétt virðast, að þessi ákvæði 2. gr. falli undir 4. gr. frv. þannig, að Íslendingar hafi meðatkvæði um breytingar á gildandi ríkiserfðalögum. En naumast er þetta þýðingarmikið atriði, því að konungsætt sú, sem nú situr að völdum, er svo frjó, að ekki eru líkur til þess, að hún verði undir lok liðin á þessari öld. Á móti konungssambandinu hafa fáir

eða engir haft, svo að ekki er ástæða til að fjölyrða frekar um það. Það er líka auðvitað óuppsegjanlegt eftir samningnum.

b). Eftir samningnum (3. gr. 2) eru utanríkismálin sameiginleg, og uppsagnarákvæði 9. gr. gilda ekki um þau. Samfélag þeirra telja Danir bert skilyrði þess, að sambandið geti haldizt. Óuppsegjanleiki þessara mála hefir fælt marga frá frumvarpinu, því að þeir líta svo á, að þetta atriði hamli því, að Íslendingar geti nokkurn tíma losnað úr sambandinu við Dani, telja það „innlimun um aldur og æfi“ o. s. frv.

Í fyrsta lagi er þess að gæta, að Danir hafa einir meðferð þessara mála nú. Íslendingar neita að vísu, að þeir hafi réttinn til þess, en aflið brestur til þess að taka þau af Dönum nauðugum, enda líta Danir sjálfir og flestir aðrir svo á, sem þeir hafi nú skýlausan rétt til þess að fara einir með þessi mál. Fyrir því er hér í raun og veru engu slept, sem Íslendingar hafa nú. Hins vegar er þess að gæta, að í samningnum er ráð fyrir því gjört, að Íslendingar fái hlutdeild í þessum málum (6. gr.), og slíkt yrði þá samningsatriði, þegar samningurinn yrði endurskoðaður eða fyrr. Norðmenn og Svíar höfðu líka utanríkismálin sameiginleg og ekki bundið nokkru uppsagnarskilyrði. Þó gátu þessi ríki skilið. Sama gildir milli Austurríkis og Ungverjaland. Þar eru sammál, bæði þetta og fleiri, og eigi bundin uppsagnarskilyrðum. Þessi mál geta Íslendingar fengið eigi síður eftir en áður. Ef Danir brúka valdið, þá er það ekki unt um langan aldur, hvort sem samband-

ið fer eftir ástandi því, sem nú er, eða því, sem bygðist á samningnum. Nú treysta Íslendingar sér yfirleitt ekki til skilnaðar við Dani. Þegar þeir væru því vaxnir að skilja, þá geta þeir eins gjört það, þótt þessi mál séu eins og frv. segir. Þar veltur á því, hvort Danir vilji beita Íslendinga ofriki eða eigi. Svo hlýtur það að verða um langan aldur.

Þó er þess hér að gæta, að skilnað milli Danmerkur og Íslands mætti skoða sem uppreisn af hálfu Íslands, ef hann væri hafinn á þeim grundvelli, sem Danir (og önnur ríki) telja nú undir sambandinu. Af því leiddi það, að ekkert ríki hefði þá rétt til meðalgöngu („interventionar“) samkvæmt reglum þjóðaréttarins, því að hún væri íhlutun í innanríkismál Danmerkur. Ef skilnaður væri þar á móti hafinn á þeim grundvelli, sem byggður yrði á sambandsfrv., þar sem Ísland yrði fullveðja ríki, þá væri meðalgangan réttmæt eftir þjóðarétti. Þá væri ekki um uppreisn að ræða. Englendingar ætluðu þess vegna að ganga milli Norðmanna og Svía 1905, enda hefði líklega annars risið upp styrjöld milli landanna. Þetta virðist ekki þýðingarlítið atriði, ef til þess kæmi, að Íslendingar skildu við Dani.

Samkv. 3. gr. 2 þarf íhlutun íslenskra stjórnarvalda til þess að nokkur millipjóðasamningur, sem snertir Ísland sérstaklega, verði gildur á Íslandi. Undanfarið hefir það verið venja, að leita til íslenskra stjórnarvalda, er um slíka samninga hefir verið að ræða, án þess þó, að Danir hafi talið sig háða nokkurri réttarskyldu í þá átt.

Samkv. frv. verður það réttarskylda þeirra, og því samningsbrot, ef þeir létu það undan fallast.

Auk þess er það ljóst, að þjóðasamningar eru nú taldir gildir, þótt ekki sé leitað álits íslenskra stjórnarvalda. En ef frv. verður samþykkt, þá virðist enginn slíkur samningur geta orðið bindandi fyrir Ísland, án þess að rétt stjórnarvöld íslensk eigi þar hlut að máli. Ef það væri að eins tilgangur ákvæðisins í 3. gr. 2, að samningurinn væri þegar bindandi fyrir Ísland, að Danir hefðu óskorað vald til þess að semja, en að íslensk stjórnarvöld skyldu að eins birta hann, breyta löggjöf sinni í samræmi við hann o. s. frv., þá segði ákvæðið eiginlega ekkert, því að það væri þá sjálf-sagður hlutur, að þau væru *skyld* til þess. Þá væri ákvæðið því markleysa í raun og veru. Að sá skilningur, sem hér er haldið fram, sé réttur, styrkist bæði við það, að ákvæðið stafar frá íslensku nefndarmönnum, eins og það er nú orðað, og auk þess höfðu Danir sett í eitt af sínum uppköstum það ákvæði, að enginn þjóðasamningur, er krefðist breytinga á löggjöf Íslands, gæti gengið í gildi fyrir Ísland (træde i Kraft) fyrri en slík breyting væri samþykkt af alþingi og staðfest af konungi (fylgiskjal XV). Þetta bendir á það, að tilgangurinn hafi verið að takmarka samningavald (Kompetence) Dana í þessu efni.

Enn hafa menn hneykslast á því, að í danska textanum stendur, að „Medvirkning“ íslenskra stjórnarvalda þurfi til slíkra samninga. Hafa þeir dregið þá ályktun þar af, að ekki þyrfti sam-

þykki þeirra, heldur t. d. að eins álit o. s. frv. Að því leyti sem slíka samninga þyrfti að leggja fyrir þingið, væri orðið „samþykki“ ekki allskostar nákvæmt, því að þingið gjörir meira en samþykkja. Það yrði eftir þingskópunum að ræða það þrisvar í hvorri deild. „Medvirkning“ er þar á móti viðtækara orð. Það nær yfir hvorttveggja, umræður og samþykkt. Dönsku nefndarmennirnir hafa líka orðið „Medvirkning“ í þessari viðtækari merkingu. Í einu uppkasta sinna (fylgiskjal XIII) setja þeir það, að dómsvaldi hæstaréttar í íslenskum málum verði ekki breytt án þess að „Medvirkning“ ríkisþingsins komi til. Það er ljóst, að þeir hafa ætlað ríkisþinginu vald til þess að fara með þetta mál sem hver önnur lög, ræða það og samþykkja það eða fella. Enn má benda á það, að danska orðið „Medvirkning“ er haft í stöðul. 2. jan. 3. gr. 1., þar sem sagt er, að dómsvaldi hæstaréttar í íslenskum málum verði ekki breytt „uden *Medvirkning*“ ríkisþingsins. Algengt er það og í dönsku réttarmáli, að segja t. d., að „Medvirkning“ lögráðamanns þurfi til þess, að samningar ófullveðja manna séu gildir, og vita allir, að það þýðir þar ekki einungis „ráð“, „álit“ o. s. frv., heldur „samþykki“.

c). *Hervarnir á sjó og landi og herflagg* er samkv. 3. gr. 3. sammal, þó svo, að Íslendingar eru ekki skyldir til herþjónustu frammar en verið hefir (5. gr. 2. setn.), en samkvæmt 57. gr. stjórnarskr. 1874 eru þeir skyldir að verja sitt eigið land. Hermálin eru líka óuppsegjanleg meðan sambandið stendur, eftir þessum samningi, samkv. 9. gr. hans. Ísland er því ekki hlut-

laust (neutralt) ef Danir lenda í ófriði, og *samningurinn* útilokar þá ekki frá því, að gjöra hér vígi eða herskipalægi o. s. frv. Þetta hafa Danir ekki viljað láta meina sér, með því, að þeir hafa tekist á hendur að verja landið. Það mun þó varla vera stór hætta á því, að þeir fari að fleygja fé í þess háttar. Danir eru, mikill hluti þeirra, of tregir til þess, að verja fé til að víggirða sjálfa höfuðborg sína, Kaupmannahöfn, til þess að þeir færu að henda út fé til slíks hér norður við Íshaf. Og í öllu falli veitir samningurinn þeim engan rétt, sem þeir teljast eigi hafa nú, enda bristi nú allt til þess, að meina þeim herskipaútbúnað hér á landi, ef þeir vildu setja hann hér upp. Ljóst er það og, að ekki veitir fyrimælið um sameiginlegar hervarnir Dönnum nokkurn rétt til þess, að bera vopn á Íslendinga, vopnlausu þjóð.

d. Eftir 5. gr. 1. setn. eiga Danir og Íslendingar á Íslandi og Íslendingar og Danir í Danmörku að njóta fulls jafnréttis. Meðan ákvæði 3. gr. 5. um sameiginlegan fæðingjarétt gildir, þá hefði þetta leitt þar af, þannig að Danir og Íslendingar nytu jafnréttis hvar sem þeir væru í ríkjum Danakonungs. En þótt ákvæði 3. gr. 5. falli brott eftir 25—37 ár samkv. 9. gr., þá helzt jafnréttið eftir 5. gr. þannig að Íslendingar, *er dveljast í Danmörku* og Danir, *sem dveljast á Íslandi* njóta sama réttis, mega t. d. fiska þar, verzla, hafa pólitísk réttindi (t. d. til embætta, kjörgengi og kosningarrétt) eftir sömu reglum, sem innbornir menn. Í samræmi við þetta er

það, að Danir mega fiska hér við land og Íslendingar við strendur Danmerkur, þangað til strandvörnunum eftir 3. gr. 4 er sagt upp samkv. 9. gr. Þegar það hefir verið gert, þá hafa Danir því að eins rétt til að fiska hér, að þeir séu búsettir á Íslandi.

Nú teljast Danir, eins og kunnugt er, hafa rétt til þess að fiska hér, reka verzlun, þótt þeir hafi heimilisfang í Danmörku.

B. Sammál, er segja má upp að 37 áram liðnum eru þessi:

a. Gæzla fiskiveiðaréttar þegnanna 3. gr. 4. Danir hafa rétt og skyldu til þess að gæta landhelginnar hér þetta tímabil og fiskiveiðaréttinn líka samkvæmt 5. gr. 3. *setn.*, þó svo að Ísland hefir óskertan rétt til þess að auka eftirlitið með samkomulagi við Dani. Þótt Íslendingar ættu nú herskip eða lögreglubát til þess að gæta fiskiveiða hér við land, þá væri ekkert ríki skyldugt að viðurkenna þá gæzlu lögmæta. Tæki slíkt skip t. d. botnvörpung, þá hefði hlutaðeigandi ríki rétt til þess að bera sig upp („rekla-mera“) undan því við utanríkisstjórnina dönsku og fá ónýtt það, er gjórt hefði verið og skaðabætur eftir atvikum. Frá þeirra sjónarmiði væri þetta sjálftaka. Þegar Íslendingar hafa komið sér saman við Dani um aukning eftirlits með fiskiveiðunum, þá er þessi hætta horfin, því að úr því færi enginn að rengja lögmæti þess eftirlits, þegar það væri gert eftir samkomulagi við hinn sambandsaðilann. Íslenzkt skip, sem ekki gæti sýnt rétt sinn til eftirlits með fiskiveiðum með skirteini frá hlutaðeigandi, viðurkendu

valdi, yrði meðhöndlað sem sjóræningi væri. Væntanlegt samkomulag um það, að Íslendingar mættu auka eftirlitið ætti einmitt að verða Íslendingum hvöt til þess að búa sig undir það, ef þeim þætti nokkuð undir því, að hafa sjálfir hönd í bagga með fiskiveiðaeftirlitinu.

b. Fæðingjaréttur (þegnréttur) verður samkv. 3. gr. 5 sbr. 9. gr. sammál, er Danir einir gefa lög um þang að til því kynni að verða sagt upp. Breyting frá núverandi ástandi er það þó talsverð, að Íslendingar geta sjálfir veitt þegnrétt með lögum frá alþingi. Þetta getur fengið nokkra þýðingu, enda setur þingið sjálft skilyrði þau, sem fullnægja til þess að verða borgari á Íslandi.

c. Peningaslátta (steðji) og *d. Verzlunarflaggið* út á við.

Eftir 37 ár hafa íslenzk kaupför rétt til þess að sigla undir frónskum fána, hvar sem þau fara um hnöttinn. Yrðu nokkur íslenzk kaupför þá til, sem vonandi er, þá yrði þetta mjög til þess að vekja eftirtekt á landinu. Hvort sem nú þetta væri Íslendingum lögheimilt nú þegar eða ekki, þá er vist að viðurkenninguna vantar, og skip á reginhafi nú, er sigldu undir frónskum fána, mundu verða talin einskonar óskilakindur, og enginn mundi hafa skyldu til þess að kannast við þau, þar sem þau kæmu fram, ekki dönsku konsúlarnir að minsta kosti, eins og nú stendur. Því síður hefði nokkurt herskip skyldu eða rétt til þess að verja þau, ef styrjöld kæmi upp. Hver þjóð, sem á skip í förum, verður að hafa viðurkennt flagg handa þeim til að

sigla undir. Svissland hefir t. d. engan kaupfána viðurkendan, og Svissneskir borgarar, sem skip eiga, verða því að sigla undir annara ríkja kaupfána. Annars geta þeir ekki notið þeirrar verndar á sjónum, sem nauðsyn ber til að hafa.

Heimafáni er lögmætur hér, ef samningurinn verður samþykktur. Þetta þýðir það, að slíkan fána ber engan veginn að telja uppreistarfána, eins og Dönum er nú titt um íslenzka fánann. Þar að auki mundu menn hér venjast á að nota hann og sýna honum virðingu, er hann væri löghelgaður. Hingað til hefir það gengið misjafnt, því að mörgum hefir þótt það bera vott um skort á drottinhylli að veifa honum. Nú er þetta sérmál, því að það er ekki nefnt í samningnum.

C. Enn eru ýms önnur mál, er báðir aðilar ráða að jöfnu samkv. 4. gr., sem taka til beggja landanna. Þar til má nefna póst- og ritsimasamsamband. Auk þess má hugsa sér ýms önnur mál, t. d. að Íslendingar og Danir gerðu tollsamband sín á milli, samning um fullnægjugjörð dóma, sem að líkindum yrði nauðsynlegt, að minsta kosti eftir að landið hefði hvort sinn hæstarétt, framsal glæpamanna o. s. frv. Að því er snertir öll slík mál, sem til beggja landa taka, og ekki heyra undir sérstök ákvæði í samningnum, þarf því samverknað beggja landa samkv. 4. gr.

4. *Sérmálin.*

Öll önnur mál en þau, sem sérstaklega eru undantekin í samningnum, verða sérmál hvors landsins um

sig samkv. 6. gr. Og hefir hvort landið um sig að fullu umráð yfir þeim. Í stöðulögunum, 3. gr., voru þau mál ein talin upp, er Ísland átt að hafa stjórn sína og löggjöf í. Þar var ekki hægt að færa út kvíarnar, nema með leyfi Dana. Nú er þessu snúið við þannig, að öll mál, sem ekki er öðru vísi tilskilið um í samningnum, verða eingöngu undir valdi hlutaðeigandi lands, Íslands mál undir íslenzkum stjórnarvöldum, dönsk mál undir dönskum. Í samræmi við þetta ákvæði 6. gr. eru orð þau, sem standa í athugasemdum frumvarpsins, að Íslendingar ráði einir, hvernig mál þeirra verði borin upp fyrir konungi og hvernig ráðherrar þeirra verði skipaðir. Þar af leiðir það, að þau þarf ekki lengur að bera upp í ríkisráði Dana, og þess vegna ritar danskur forsætisráðherra ekki heldur framar undir skipunarbréf íslenzkra ráðherra með konungi. Þar með er það og *lögtrygt*, að íslenzk ráðherraskifti geta ekkert farið eftir ráðaneytisskiftum í Danmörku. Íslenzku þingræði er hvergi hættu búin frá þeirri hlið.

Þetta hlýtur að vera þeim öllum afarþýðingarmikið, sem töldu sérmál landsins innlimuð í Danmörk 1903, þegar ákvæðið um uppburð sérmálanna fyrir konungi í ríkisráði Dana var samþykkt á alþingi. Nú verður enginn danskur milliliður milli alþingis og konungs. Nýir ráðherrar íslenzkir undirrita sjálfir skipunarbréf sín.

Þess verður eins að gæta, að ekkert sé það gert, er brjóti bág við samninginn, að því er löggjöf snertir eða stjórn, né heldur gengið á alþjóða-

reglur. Og þar til þarf ekki annað en gætni og ráðvendni, sem annars þarf í öllum hlutum, í samlífi manna og þjóða.

Samkv. 3. gr. 7 geta Íslendingar fært æðsta dómssvald í íslenskum málum inn í landið, þegar þeir vilja. Eftir stöðulögunum varð þetta eigi gert, nema bæði alþingi og ríkisþing Dana samþykki. Nú þarf ekki að leita samþykkis dansks löggjafarvalds til þess að æðsta dómssvaldið færist inn í landið, ef samningurinn nær samþykki. Sumir hafa haldið, að þar sem stendur, að skipa megí æðsta dómstól í *íslenskum málum*, þá lægi þar í takmörkun, og átt væri eingöngu við mál milli tveggja íslenskra manna, en ekki t. d. milli Íslendinga og Dana eða Dana innbyrðis o. s. frv. Samskonar orðatiltæki eru höfð í 3. gr. 1. tölul. stöðulaganna, og hefir hæstiréttur ávalt síðan sett í flokkinn „íslensk mál“ öll þau mál, sem til hæstaréttar hafa farið frá íslenskum dómstólum, alveg án tillits til þess, hvernar þjóðar aðilar hafa verið og hvar tildrög málsins hafa orðið. Íslensk eru öll þau mál, sem höfðuð eru við íslenska dómstóla — undantekningarlaust. Væri hér um nokkra takmörkun að ræða, þá er sýnilegt, að það leiddi til hinna mestu vandræða. Það mætti hugsa sér, að annar aðili áfrýjaði til hæstaréttar Dana, en hinn til hæstaréttar Íslendinga. Báðir dómstólar úrskurða valdsvið sitt. Setjum, að báðir teldu sig bæra að dæma málið. Þá fengjust tveir dómur, ef til vill annar sýknuðómur og hinn áfallsdómur. Hvorum ætti að fullnægja? Eða að báðir vís-

uðu frá sér málinu. Þá væri enginn dómstóll til að dæma það endanlega. Þá væri altaf óvissa, hvert ætti að áfrýja málum til hæstaréttar Íslands eða Danmerkur. En til þessa kemur aldrei, því að hæstiréttur Dana hefir fyrir löngu ákveðið hvað „íslensk mál“ séu, hefir haldið því ávalt og breytir ekki svo frá því, sem hann hefir ávalt talið rétt og sjálfsagt.

5. *Ágreiningur um hvað séu sam-mál. — Samningsbreytingar.*

1. Eftir 8. gr. er settur gjörðardómur, ef stjórnarvöld Danmerkur og Íslands geta ekki komið sér saman um það, hvort eitt mál sé sameiginlegt eða sérmál. Þetta eitt á gjörðardómurinn að úrskurða, en t. d. ekki það, hvernig skilja eigi samninginn að öðru leyti. Það eru ekki mjög miklar líkur til þess, að oft komi upp ágreiningur í þessu efni, því að sameiginlegu mál in eru svo skýrt talin upp í samningnum, að tæplega getur risið ágreiningur út af því.

Það hefir helzt verið fundið að skipun þessa gjörðadóms, að dómsforseti hæstaréttar ætti að verða sjálfkjörinn oddamaður, ef gjörðarmenn gætu ekki komið sér saman um kjör oddamannsins. Það er satt, að þetta er dálitill agnúi. Þó sýnist dómstjóri hæstaréttar vera sá maður, sem vegna stöðu sinnar og virðingar getur sít allra manna reynzt hlutdrægur.

Annars mun gjörðardómur varla þekkjast milli sambandsríkja annarsstaðar, þannig að hann sé settur í sambandslögum þeirra. Milli ríkis og ríkishluta eru slíkir dómur alls eigi hafðir, því að ríkið úrskurðar sjálft,

hvað rétt sé, en ríkishlutinn hefir þar ekki úrskurðarvald. Eða dettur nokkrum í hug, að Bretar settu slíkan gjörðardóm milli sín og nýlendna sinna, Danir milli sín og Vestindía o. s. frv.

Gjörðardómurinn bendir því skýlaust í þá átt, að hér sé um tvö fullveðja ríki að ræða, þó að sumum kunni að þykja þetta atriði engin sönnun út af fyrir sig.

2. Að 25 árum liðnum getur bæði alþingi og ríkisþing, hvort um sig eða bæði saman, krafist endurskoðunar á samningnum, öllum ákvæðum hans, ekki einungis þeim sameiginlegu málum, sem segja má upp samkv. 9. gr. heldur öllum öðrum. Ef endurskoðunin leiðir ekki til samkomulags, þá ákveður konungur að lokum, að sameiginlegu málin strandvarnir, fæðingjarettur, peningaslátta og kaupfáni út á við skuli ekki verða sameiginleg lengur, annaðhvort að fullu eða öllu. Alþingi getur því eitt ráðið því, hvort Ísland eigi að hafa þessi mál eftir þann tíma í félagi við Dani eða ekki. Sumir hafa skilið þetta svo, að konungur væri ekki skyldur til þess að slíta félaginu um þessi mál með því, að í 9. gr. stendur „*ákveður konungur*“, en ekki „*skal konungur ákveða*“. En þetta er með öllu rangt, því að samskonar orðalag er venjulega haft, þegar um gjörðir konungs er að ræða, en engum blandast hugur um, hvernig eigi að skilja slíkt orðalag. Nefna má sem dæmi 10. gr. stjks. 1874: „Konungur annast um að lögin verði birt“. Samsvarandi orðalag er í 24. gr. grvl. Dana frá 1866.

Þegar öll þessi sammál eru fallin brott, sem Danir hafa helzt hagnað af í sambandinu, þá er harla ólíklegt, að Danir kæri sig svo mjög um, að halda í Ísland. Ef þá kemst ekki samningur á um þau mál, er eftir yrðu, utanríkismál og hervarnir, þá væri Íslendingam innan handar að skilja, ef þeir treystu sér til þess, sem meiri eru líkur til þá en nú, ef rétt væri áhaldið næsta mannsaldur. Með samþykki þeirra eða hlutleysi ættum vér hægra aðstöðu þá með skilnað. Beiti þeir valdinu, þá er það jafn óhægt, nema þó það, að önnur ríki hefðu þá rétt til meðalgöngu, eins og fyr er tekið fram. Og ljóst er það, að Íslandi ætti að veita léttara að fá viðurkenningu annara ríkja þá en nú, þar sem það er nú skoðað sem hluti úr Danmerkurriki af flestum. Það sýnir sagan líka, að ríkjum er því hægara að skiljast sem sammálin verða færri milli þeirra. Benda má á Noreg og Svíþjóð. Þau voru í „realunion“ (mál-efnasambandi). Þar voru engin mál uppsegjanleg og engin endurskoðun áskilin á sambandsreglum þeirra. Þó skildu þau vandræðalaust, þegar snurð kom á þráðinn milli þeirra.

Mætti ekki hugsa sér eitthvað líkt um Ísland eftir mannsaldur eða meira?

Og mjög líklegt er það, að Íslendingar þokist stóru skrefi nær skilnaði, ef samningur sambandslaganefndarinnar verður samþykktur, en þeir eru nú.

E. A.

Það sem í boði er.

Þeim, sem voru á Þingvallafundi 1907 og gerðu ályktunina þar, tókst ekki að skýra þá ályktun öllum á sama hátt.

Ísafold skýrði hana svo, að hugsun hennar væri sú, að ekkert skyldi samkv. henni vera sameiginlegt mál með Dönum og Íslendingum nema konungur einn, alveg eins og Þingvallafundur 1873 hafði hugsað sjer.

En Ingólfur skýrði hana svo, að auk konungs ættu ýms önnur mál að vera sameiginleg, alveg eins og Jón Sigurðsson forseti hafði jafnan hugsað sjer, — en hann barðist mjög á móti ályktun alþingis 1873, eins og kunnugt er.

En hvað sem því líður, hvernig skilja eigi ályktun Þingvallafundar 1907, þá verður að ganga út frá því, að hún sje samin í þeim tilgangi, að láta í ljósi þá sannfæringu, að nauðsynlegt sje og æskilegt í alla staði, að:

1. Ísland fái að ráða sjálf, ihlutunarlaust af öðrum þjóðum, öllum þeim málum, sem það varðar mestu, þ. e. öllum innanlands málum, og auk þess felst í henni viðurkenning þess, að

2. Ísland eigi til annan flokk mála,

sem sje ekki beint innanlands mál, en varða þó landið meira eða minna, og varða einnig sambandsland vort, Danmörku, meira eða minna.

Í ályktuninni virðist einnig eftir skýringunum felast sú hugsun, að ekki væri neitt á móti því, væri enda sjálf-sagt hentugt og hagkvæmt fyrir land vort, að þessi síðarnefndu mál yrðu framvegis að einhverju leyti sameiginleg fyrir bæði löndin, en að Ísland *feldi* Danmörku að stjórna þeim og bera kostnað þeirra einnig fyrir sína hönd um tiltekinn eða ótiltekinn tíma, — ekki sist vegna þess, að sum mála þessara eru *mjög* kostnaðarsöm. En jafnframt þó, að Ísland áskildi sjer rjett til þess að taka síðar meir að sjer sjálft eingöngu, eða í fjelagi við Danmörku, stjórn og kostnað þessara mála, — þegar vorri fámennu og óneitanlega fátæku þjóð yxi svo fiskur um hrygg, að hún treysti sjer til að taka þau að sjer og bera kostnað þeirra.

Allir þeir, sem eigi tóku þátt í samning og samþykkt ályktunar Þingvallafundar 1907, hafa búist við því, að til grundvallar fyrir henni lægju

þessar hugsanir, og æskt væri eftir að koma þeim í framkvæmd. Og sjálfsagt verður að búast við því, að þeim, sem sömdu og samþykktu ályktunina, hafi verið það ljóst, að þeim málum, er hingað til hafa verið og framvegis hlytu að verða sameiginleg báðum löndum, er einmitt svo varið, að þau eru mjög misjöfn, mjög mismunandi áriðandi Íslandi, mismunandi Danmörku og mismunandi kostnaðarsöm.

Það er nú bert, að sambandslaganefndin hefir haft alt þetta glögglega fyrir augum sjer og að henni hefur hepnast að fá þessum hugsunum öllum fyrir komið í frumvarpi sínu snildarlega vel, í fullu samræmi við hugsun Þingvallafundar 1907, í fullu samræmi við nefndarálit þjóðfundarins 1851 og að miklum mun fullkomnara, frjállegra og hagkvæmara landi voru heldur en alþingi 1867 og 1869 undir forustu Jóns Sigurðssonar treysti sjer til að gera sjer vonir um.

Svona stórmiklar og ágætær ákvarðanir standa oss nú til boða að gerðar sjeu í sambandslögunum.

Vjer getum fengið Ísland viðurkent frjálst og sjálfstætt land, sett við hlið Danmerkur sem sjerstakt, fullveðja ríki.

Vjer getum fengið viðurkent fullveldi vort yfir öllum sjermálum vorum, öllum innanlandsmálum vorum.

Vjer getum fengið viðurkendan rjett vorn til að ráða því *einir* með konungi, hvernig vjer högum staðfesting sjermála-laga vorra og undirskrift útnefningar sjermálaráðhorra vorra.

Gamli ríkisráðshnúturinn fæst þann-

ig nú leystur til fulls og alls — svo að *allir* verða að viðurkenna — á þann hátt, sem vjer höfum krafist.

Undirskriftarfarganið svokallaða kemst algerlega út úr sögunni.

Vjer getum fengið ríkissjóðstillaginu breytt, — innborgaða 1½ milljón króna inn í landssjóð vorn. Vjer getum fengið löggilt sjerstakt innanlandsflagg, hvenær sem vjer viljum, og sjerstakt verslunarflagg að 25—35 árum liðnum.

Vjer getum fengið nafn Íslands tekið upp í titil konungs vors, sem opinbera auglýsingu þess öllum þjóðum og löndum, að vjer erum sjerstakt, frjálst og sjálfstætt þjóðfelag.

Oss gefst kostur á, að fá 8 sameiginlegum málum skift í 2 flokka.

Annan flokkinn, 5 mál, gefst oss kostur á að taka að oss að 25—35 árum liðnum, hvort sem Danir vilja það eða vilja það ekki, — fleiri eða færri mál þessa flokks, öldungis eftir því, sem vjer þá kjósum sjálfir.

Hinn flokkinn málanna, 3 mál, *felum vjer* Dönnum um ótiltekinn tíma að fara með þau fyrir hönd beggja landanna. Þessi 3 mál eru: konungsmata, utanríkismálefni og hervarnir á sjó og landi.

Ísafold segir nú í 29. tölubl. að utanríkismálin og hervarnir á sjó og landi »snerti Ísland að öllum jafnaði nauðalítið«, sjeu því »aldönsk mál í raun rjettri«. Það sýnist því í alla staði eðlilegt og sanngjarnt, að vjer felum Dönnum að fara sjálfum með þessi mál fyrir hönd beggja landanna um ótiltekinn tíma, úr því að það eru »aldönsk mál í raun

rjettri«. Hverjum stendur þá nær að stjórna þeim og eyða fje til þeirra heldur en þeim?

Þeir eru ekki öfundsverðir af því, að eyða til þeirra 20 milljónum króna á hverju ári.

Hví skyldi Ísland þurfa að áskilja sjer rjett til að taka þátt í stjórn og kostnaði »aldanskra« mála eftir tiltekinn árafjölda?

Það virðist nægilegt, að Íslandi er tryggður rjettur til, að enginn þjóðasamningur, er snertir Ísland sjerstaklega, skuli gilda fyrir Ísland, nema rjett stjórnarvöld islensk samþykki.

Öll þessi rjettindi, sem vjer höfum barist fyrir í 60 ár, standa oss nú til boða.

Hafi oss verið alvara í baráttunni, hlýtur fagnaður Íslendinga að vera mikill og almennur, þar sem *alt* það stendur nú til boða, sem svo lengi hefur verið þráð og krafist.

Meira að segja: Þingvallafundarmenn 1907, sem tekið hafa dýpst í árinni, verið kröfuharðastir, fá framgengt öllum kröfum sínum í raun rjettri, þar sem Ísland er viðurkennt fullveðja ríki með fullveldi yfir öllum sínum málum.

Hafi Þingvallafundarmönnum 1907 verið alvara með að fá sambands-

lagakröfum sínum framgengt, þá ættu þeir þess vegna *einnig* að fagna.

Og vjer efumst ekki um, að allir þeir muni fagna, sem *samband* vilja; sem skilja það og vita það, að *skilnaðarkröfur* geta leitt oss út í hættulegustu ógöngur fyrir sjálfstæði vort og svo þungar álögur og kostnað, að vjer fáum ekki risið undir þeim sem frjálst og sjálfstætt land.

Sambandsmaður.

Framliðinn vitringur talar.

»Mikið af því, sem nú á dögum er kallað föðurlandsást, er ekki annað en aumasta hræsni og þröngsýni, þjóðar-hleypidómar, þjóðar-rembingur, þjóðarhjegómi og þjóðarhatur. Þessi föðurlandsást lýsir sjer ekki í drengilegum framkvæmdum, heldur gorti og glamri, stefnulausu hringli og árangurslausum eymdarópum um hjálp; hún kemur fram með blaktandi fánum, glymjandi föðurlandskvæðum, og sífeldu nuddi um forn rangindi og galla, sem fyrir löngu eru bættir. Að vera hrifinn af slíkri föðurlandsást, er líklega hin mesta bölvun, sem nokkur þjóð getur orðið fyrir«.

Samúel Smiles.

Sambandsmálið.

Rjettarstöðu Íslands höfum vjer Íslendingar yfirleitt einkum bygt á Gamla sáttmála, en um skilninginn á honum greinir sjálfa Íslendinga á í ýmsum atriðum. Út í það er samt óþarfi að fara. Hitt er aðalatriðið, að þótt skoðun vor um gildi sáttmálans sje rjett í sjálfri sjer, þá gagnar hún oss ekki mikið í verki, nema hún sje viðurkend af umheiminum.

Og því miður er það svo, að eftir því sem vitað verður, viðurkennir enginn ríkisrjettarfræðingur þessa skoðun vora rjetta nú, nema Ragnar Lundborg einn, sá er Þjóðræðismenn og Landvarnarmenn hófu til skyjanna í vetur, en nú þykir þeim einskisverður.

Allir aðrir ríkisrjettarfræðingar útlendir telja rjettarstöðu Íslands gagnvart Danmörku byggða á stöðulögunum frá 1871. Má til þess nefna Jellinek, er svo mikið er til vitnað á þessum tímum, Bredo Morgenstjerne og Konrad Maurer.

Það er og ómótmælanlegt, að í verki er ríkisrjettarafstaða Íslands byggð á stöðulögunum. En hvernig er þá afstaðan?

Eftir stöðulögunum frá 2. janúar 1871, sem ríkisþingið og konungur

settu án tilhlutunar alþingis, er Ísland „óaðskiljanlegur hluti Danaveldis með sjerstökum landsrjettindum“. Það er að segja: Ísland er ósjálfstæður hluti hins danska ríkis, með þeirri sjálfstjórn einni, er Danir hafa skamt að því, og það hefur ekki hið æðsta dómsvald í sínum eigin málum, heldur er það dómsvald hjá Dönum, svo lengi sem þeim þóknast að láta svo vera. Nú vantar Ísland að miklu hin ytri einkenni, er til þess þarf að geta heitið ríki.

Ef samningsfrumvarp millilanda-nefndarinnar verður samþykkt, þá verður rjettarstaða Íslands gagnvart Danmörku öll önnur frá rótum. Þá er slegið stryki yfir stöðulögin, og byggður alveg nýr grundvöllur með frjálsum samningi milli landanna.

Þá verður Ísland frjálst og sjálfstætt, og óafsalanlegt ríki með fullveldi yfir öllum sínum málum, og af fullveldi sínu takmarkar Ísland með samningi umráð sín yfir fáeinum tilteknum málum, sumpart um ákveðinn tíma, sumpart um óákveðinn tíma*). Á hinn bóginn binda Dan-

*) Það er mjög fjarri öllum sanni að segja það, að þau mál, sem sameiginleg eru eftir samningnum og eigi eru beint uppsegjanleg eftir 9. gr., sjeu uppsegjanleg um aldur og æfi. Í raun rjettri þurfa þau eigi að vera sameiginleg nema meðan um semur. Á þetta er beint

ir umráðin á líkan hátt yfir hin-
um sömu málum sínum, þar sem Ís-
land á rjett á, að taka þátt í stjórn
þeirra, ef vill. Með öðrum orðum:
Ísland er fullveðja ríki jafnrjettthátt
Danmerkurríki, og milli þeirra er
ríkjasamband það, er á útlendu máli
nefnist realunion. Ísland fær rjett til
þess að hafa öll ytri ríkiseinkenni:
Auk óháðra löggjafar og stjórnarvalda,
sjerstakt merki, fána, og nafn Íslands
í konungstitlinum.

Rjettinn yfir málum sínum öllum,
þar á meðal æsta dómssvald, upp-
burður mála fyrir konungi, útnef-
ning ráðherra, hefur Ísland ekki eftir
úthlutun Dana, heldur af viðurkendu
fullveldi sínu.

Ekkert virðist furðulegra en það,
er landvarnar- og þjóðræðisblöðin nú
lasta nefndarmenn fyrir það, að þeir
hafa fengið framgengt kröfu Blaða-
mannaávarpsins, Þingvallafundarins

bent í athugasemdunum við frumvarp-
ið. Það byggist á því, að löndin eru
að eins í ríkjasambandi (realunion). Hitt
er annað mál, að Danir þykjast þá ekki
skyldir til að láta konungssambandið
haldast, ef ekkert samband væri ann-
ars milli landanna.

og svo að segja undantekningarlaust
allra þingmálafunda, sem haldnir voru
í fyrri, þeirri, að Ísland skyldi við-
urkent frjálst sambandsland Dan-
merkur. Í hálft annað ár hafa þessi
blöð, — og annars svo að segja öll
þjóðin —, krafist þess, að Ísland væri
viðurkent frjálst sambandsland, en
svo þegar þetta er fengið, þá rísa
þau upp öll sem eitt og segja, að
alt sje „á sömu bókina lært“ hjá
nefndarmönnum 6, þarna hafi þeir
tekið upp í frumvarpið ákvæði um
að Ísland skyldi vera frjálst sam-
bandsland Danmerkur. Þessum blöð-
um fer líkt og keipóttum krökkum,
sem heimta og heimta, en svo þeg-
ar það fæst, er þau biðja um, þá
vilja þau ekki sjá það.

Annars er það svo ljóst, að ekki
þarf um það að ræða, að það stend-
ur gersamlega á sama, hvort sagt er
frjálst og sjálfstætt land í r. gr.
frumvarpsins, eða frjálst og sjálfstætt
ríki. Það eru ekki orðin: ríki eða
land, sem þýðing hafa í þessu sam-
bandi, heldur hitt, hvernig samband-
inu er háttað. Þetta er svo sjálf-
sagt, að það er leiðinlegt, að þurfa
að vera að eyða orðum um það.

BOKASAFN KUPAVOGS

